

Knjiga koju navodimo u naslovu i kojoj je autor splitski težak samouk a danas listonoša u mirovini, i koju je on objavio zahvaljujući novčanoj pomoći pojedinaca (iz domovine i inozemstva) i nekih ustanova i poduzeća, iznosi zanimljivu i šaroliku panoramu jučerašnjeg Dioklecijanova grada.

Ali prije nego nastavimo pisati o toj knjizi, moramo upozoriti čitača da je tekstove u njoj odabrao, priredio i redigirao u dogovoru i u suradnji s autorom dr Radovan Vidović, te da je isto tako za tu knjigu on sastavio i rječnik. Ta je knjiga samo jedan dio takvoga Kovačićeva pisanja, dok je veći dio ostao i nadalje u rukopisu (jedan njegov rukopis s istim naslovom samo s mnogo zamašnijim opsegom tekstova nego što ga ima ova knjiga posjeduje i naš Institut, i on je zaveden pod arhivskim br. 413/1963).

Gotovo da nema jednoga napisa u ovoj knjizi koji nas ne bi zbog nečega zaokupio, ako ništa a ono koliko je potrebno da se istinski zabavimo, jer Kovačićevo je pričanje živo, plastično a splitski život neobično bogat svakojakim doživljajima i likovima. Autorova se memorija zadržava ponajviše na takozvanome malome svijetu njegova rodnoga grada, svijetu koji su sačinjavali težaci, ribari, konopljari, razni obrtnici te prekrcavači lakšeg i težeg tereta s brodova u luci (ostalo su bili činovnici, pripadnici slobodnih profesija i nešto posjednika). Predgrade Veli varoš je najčešća pozornica zbivanja o kojima se govori u ovoj knjizi, a to je i razumljivo kad je sam autor iz toga dijela Splita. On se ne samo rodio u tome predgrađu godine 1897. nego je proveo i djetinjstvo i prvi dio mladosti u njemu, i to tamo negdje od godine 1900. do godine 1915.

Jedan od dvojice pisaca predgovorâ ovoj knjizi, dr Radovan Vidović (drugi je dr Duško Kečkemet, koji nam je oživio ambijent Splita u kojem se kreću Kovačićeve uspomene), dobro ju je okarakterizirao kad je napisao da joj je teško odrediti sadržaj jer da je ni sam Kovačić nije oblikovao »s jednom svrhom niti s jednim određenim postupkom, a ni jednim stilom«, budući da je ona velika mješavina u kojima ima svega i svačega: opisa staroga Splita, šala (koje Kovačić na nekoliko mjesta naziva glendama i sulcima), anegdota, humoreski, stihova itd.

Kad se pažljivo pročita čitava knjiga, a i samo jedan njezin dio, tako na primjer onaj u kojem se nalaze prozni sastavci *Puno lipi i šesni svit u našoj konobi* (str. 55—66), *Ala i ove berekinade* (str. 77—80), *Dernek na Stivanu u Trogiru* (str. 84—88), *Kako smo sve pošumnjivali Marjan* (str. 89—93), *Nešto o crkvenin bratovšćinac* (str. 129—134), onda se vidi da je njezin autor darovit pričalac i da se zabavno naći s njime u društvu na priličnu broju njezinih strana. No unatoč toj njegovoj pričalačkoj vještini publikacija *Smij i suze starega Splita* nije čisto beletrističko djelo. Kad bi joj trebali odrediti mjesto u našoj književnosti, i to u onoj pisanoj dijalektom, onda bi je najispravnije smjestili negdje između humorističkog pripovijedanja Marka Uvodića i etnološko-beletrističkog bilježenja Ive Jardasa (vidi knjigu ovoga posljednjega *Kastavština*, ZNŽO, knj. 39, Zagreb 1957).

Naravno, etnologu i proučavaču usmene književnosti najjače će privući pažnju u ovoj knjizi prozni sastavci koje je autor naslovio *Moj rod, dvor i kuća* (str. 22—32), *Ružija i dvi tuke* (str. 166—167), te čitav treći dio knjige, koji je nazvao *Razni vrimenski i blagdanski običaji i užance*, a u kojemu je uz opise običaja (Božića, Nove godine, Sv. triju kraljeva itd.) donio i pjesme ako su se u povodu kojega od tih običaja pjevale.

Kad Ivan Kovačić piše u već spomenutom sastavku *Moj rod, dvor i kuća*, i to na strani 28—29: »Priok zime oko našeg širokega komina stavili bi banke i kašete o' petroja, pa bi sili nekoliko nas oko i grijali bi se uz oganj. To je bilo zimi, kad su dani bili studeni i mokroviti pa se ni u poju ni' moglo radit. U našu kuću dolazi bi stric Ante, barba Ivan Patrijarko, a o' susidi Frano Velat Ferocijo, pa Mate Ferić, stari Osib, tet' Ane, moja baba i po koji Mandeta, Baja itd. Barba Ivan bi više puti donija sobon pismaricu Kačića i štija bi nan iz te pismarice. Iza tega bi zapivali koju pismu, pa jednu kiticu piva bi barba Ivan, drugu brat mi Pave, Toma, Frane pa i ja sam, kad san naučija štit, dok bi drugi oko komina slušali ča će na kraju ispast. Zimi je o nebu nape visila praščevina koja se sušila na dimi. U onoj toplini češće bi pala po koja kap raskrabljene masti. Kapalo je i po nami koji smo sidili na banke i po 'Kačiću' i po žeravi, koja bi zapucketala i lipo zavonjajala. Ča je to smetalo...«, onda čitač požali da nije koja od spomenutih starijih žena (tet' Ane, autorova baba ili neka druga koja se u taj čas nije nalazila s njima kod komina ali jest u najbližem susjedstvu) započela sa svojim repertoarom naših usmenih pjesama, jer da je takvih u to vrijeme koje Kovačić opisuje u toj sredini bilo, ne sumnjamo nijednoga trenutka, a pogotovo kad znamo da se u tom drevnom dalmatinskom gradu počela bilježiti hrvatska usmena poezija već krajem XVIII stoljeća (Julije Bajamonti) te nastavila u XIX, što potvrđuje i Matičina rukopisna zbirka Vjekoslava Radice (čini se, učitelja samoga Ivana Kovačića), pohranjena u Etnološkom zavodu JAZU, kao i publicirana pjesmarica Srečka Dujma Karamana *Marjanska vila*, od koje je prvo izdanje objavljeno u Splitu godine 1885, a drugo, prošireno, u istome gradu godine 1899.

Knjiga *Smij i suze starega Splita* ukrašena je uspelim nizom fotografija, crteža i karikatura nastalih u vremenu koje se uglavnom poklapa s vremenom o kojem nam I. Kovačić tako razdragano i zanosno priča.

Olinko Delorko

HEINZ OTTO LICHTENBERG, UNTERHALTSAME BAUERNAUFKLÄRUNG, Ein Kapitel Volksbildungsgeschichte. Untersuchungen des Ludwig-Uhland-Instituts der Universität Tübingen, Volksleben, 26. Bd., Tübinger Vereinigung für Volkskunde, Tübingen Schloss 1970, 255 str.

Znanstvena studija o specifičnoj (književnoj) vrsti zabavno-poučnih, stručno i prosvjetiteljski orijentiranih knjiga za seljake (Volksbüchlein), studija Heinza Otta Lichtenberga *Unterhaltsame Bauernaufklärung*, može poslužiti u ovom osvrtnu kao dokazni materijal za nedoumicu koja je u toku čitanja trajala podržana nadom da će negdje, ako ništa drugo — bar na posljednjim stranicama — biti razriješena. Upravo je nedoumica i znatiželja pred nezvjesnošću ono što stručnjaka može dovesti do posljednjih redaka knjige. Na kraju, postaje očito da je studija u odnosu na čitaočeva očekivanja istovremeno povod bezličan, ali ne i nedužan. Upravo svojstvom svoje bezlične neodređenosti knjiga je uzročnik čitaočeve nedoumice i uzaludnog očekivanja da će se građa i pitanja koja su uz tu građu vezana usmjeriti u određenom istraživačkom pravcu. Kada su spomenuta pitanja koja građa sobom nosi, a kojima istraživač svojom orijentacijom može davati ili ne davati prednost, nije se mislilo na to da je autor neka pitanja zapostavio u nastojanju da odgovori na ona pitanja koja smatra važnijima. Da je do toga došlo, ne bi se u toku čitanja javila nedoumica i očekivanje njezina razrješenja. Pojednostavljeno rečeno, čitalac